

УДК 1:316.7

Олександр Воронюк**ЖЕРТОВНА «ІДЕНТИЧНІСТЬ»**

Статтю присвячено проблемі жертвовної «ідентичності» як виразнику кризи ідентичності в сучасному суспільстві. Виділено основні параметри жертвовної «ідентичності»: модність, відчуженість життя та смерті, фрагментарність, дегуманізація, самогубство напоказ.

Ключові слова: буття, жертва, ідентичність, смерть, суб'єкт.

Воронюк А.**ЖЕРТОВНАЯ «ИДЕНТИЧНОСТЬ»**

Статья посвящена проблеме жертвенной «идентичности» как выразителя кризиса идентичности в современном обществе. Выделены основные параметры жертвенной «идентичности»: модность, отчуждение жизни и смерти, фрагментарность, дегуманизация, самоубийство напоказ.

Ключевые слова: бытие, жертва, идентичность, смерть, субъект.

Voroniuk O.**THE VICTIM “IDENTITY”**

The article deals with victim “identity” as identity crisis of modern society representative. The main features of victim “identity” distinguished: trendy, life and death alienation, dehumanization, ostensible suicide.

Key words: being, victim, identity, death, subject.

На думку Мішеля Фуко, кожна епоха продукує певний тип суб'єктивності за допомогою різних практик висловлювання. Ми вважаємо, що нинішні способи публічного дискурсу – флешмоби, боротьба за права меншин, віртуальні сповіді, популярна психотерапія, благодійництво – демонструють, що парадигмальною формою ідентичності сьогодні стає жертвна «ідентичність». Однак проблема не просто в черговому історичному типі ідентичності. Домінування жертвовної «ідентичності» красномовно свідчить про кризу самого поняття «ідентичність», а з ним і про базові філософські основопоняття: людське, суб'єктивність, життя, смерть тощо.

Передусім це «ідентичність», яка органічно вписується в порядок моди. Жертва – це тренд, який добре продається. Ось чому офіційна риторика споживацької епохи – від реклами до політичного дискурсу – наповнена жертвовною тематикою та постійно повертає до поняття жертви. Жертви сімейного насильства, тоталітарних та демократичних режимів, жертви колоніалізму та постколоніалізму, жертви расової, статевої, релігійної, національної дискримінації, жертви толерантності та політкоректності, жертви мультикультуралізму та фундаменталізму; жертви воєн, революцій та голоду; зрештою, жертви консьюмеризму – шопоголіки та носії синдрому накопичування, жертви багатства і слави, жертви кар'єсу та ламкого волосся.

Слово «ідентичність» не випадково вжите нами в лапках. Адже буття-жертвою є квазісуб'єктивністю біополітичного диспозитиву, видимістю ідентичності, за якою немає жодного репрезентанта. Трендовість жертвовного буття означає відсутність потреби долати власну жертвовність, що породжує пасивну самозамкненість у бутті-до-смерті. Останнє в цьому сенсі стає симулякром гайдеггерівського модусу автентичної екзистенції та обмежує людину в межах висловлювання: все, на що здатна жертва, це бути мертвою (А. Бадью). Це висловлювання не просто робить неможливим життя, воно відчужує саму людяність як проект: «Но Человек как бессмертный держится на неподрасчетном и необладемом. Он держится на не-сущем. Пытаться запретить ему представлять себе Добро, подчинять Добру свои коллективные способности, работать на свершение не предполагаемых возможностей, думать о том, что может быть, – в радикальном отрыве от того, что есть, – значит просто-напросто запретить ему саму человечность» [1, с. 31].

Бути жертвою вигідно, адже в такому випадку ти позбавляєшся відповідальності та повністю перекладаєш її на «інших». Звідси бачимо, що жертвовність суголосна нарцисизму, який культивує сучасний консьюмеризм.

Жертвна квазіідентичність приваблює й іншим – табуванням теми смерті. Долаючи смерть, людина перетворює неавтентичне існування анонімного *das Man* у автентичну екзистенцію (М. Гайдеггер). Це подолання досягається «стрибком» із природної даності біологічного існування у трансцендентне Інше. Герметичність жертвовної «ідентичності» відкидає саму цю можливість, тим самим знецінюючи смерть як модус *Da-Sein*, що, виводить жертвне існування за межі опозиції «життя-смерть». Жертвна ідентичність функціонує як попере-

дне відмирання обожненого тілесного животіння. Ось чому нервом сучасного біополітичного дискурсу стають дискусії про евтаназію: сама проблема евтаназії ставиться в силу максимального забезпечення життя та його приниження до рівня субтильного відмирання. Тотальний страх перед старістю та смертю – цими ворогами ситого, комфортного існування – стає основним симптомом сучасної епохи. «Разве не ясно, что «дебаты» по поводу эвтаназии свидетельствуют прежде всего о радикальном изъеме символизации, которому подвержены сегодня старость и смерть? О том, что *живым* смотреть на них нестерпимо? Этика находится здесь на стыке двух влечений, противоречащих друг другу только на первый взгляд: определяя человека как не-Зло, то есть через «счастье» и жизнь, она одновременно и очарована смертью, и не способна вписать ее в мысль. На балансе остается остаток – превращение самой смерти в как можно более скромное зрелище, в исчезновение, от которого живые вправе ожидать, что оно не нарушит их призрачной привычки обходиться без понятия. Этический дискурс тем самым одновременно и фаталистичен, и не трагичен: он «попустительствует» смерти, не выдвигая против нее Бессмертие сопротивления» [1, с. 58].

Звідси зацикленість нинішньої культури на цінності безпеки, яка поступово витісняє базові метафізичні поняття людського буття: свободу, істину, смерть. Це означає, що буття-жертвою дегуманізує, й така дегуманізація сьогодні стає парадигмальною¹. «Чим більше життя забезпечує себе, тим більше воно стає віртуальним, відстороненим, незахищеним; воно стає просто потенціалом, який не хочуть запроваджувати в дію й реалізовувати, бо це не може обійтися без ризику. Превентивна, оперативна, протетична й седативна медицина є дзеркалом нашого суспільства – у ньому виступають наперед в осучасненій формі, але архаїчно вмотивовані, екзистенційні жахи цивілізації, в якій – відкрито чи потайно – кожен має боятися насильницької смерті» [3, с. 347].

Важливим виміром буття-жертвою є виставлення себе напоказ, яке також є глибинною логікою конструювання ідентичності сучасної людини. І в цьому випадку ми маємо справу з префіксом «квазі», адже буття, виставлене напоказ, не є буттям у строгому сенсі слова. Якщо слідувати за Гайдеггером, то буття – це те, що виявляє себе, водночас приховуючи. Однак сучасна культура діє за принципом «(по)казати все», тому в жертви не повинно бути темної, «проклятої» сторони, вона має бути повністю просвічена сучасним інформаційним дискурсом. У жертви немає споду, вона – матова. У цьому випадку маємо справу з видимістю без бачення, що і забезпечує недефективну циркуляцію та примноження жертвоних ідентичностей (від публічних сторінок на кшталт «Я зізнаюсь» чи груп, які схиляють людей до суїциду, до самогубства в режимі он-лайн, яке збирає мільйонні перегляди в мережі). Тому метажанром жертвонної ідентичності є форма, у якій видимість без бачення та принцип «сказати все» реалізовано у всій повноті – порно².

Із поєднання ексгібіціонізму жертви та констатації смерті як єдиної можливості народжується головний сюжет такого порно – самогубство напоказ: «Можно обнаружить в действиях многих современных массовых убийц желание продемонстрировать свое преступление как театральное представление, которое должно следовать обещанию Э. Уорхола: «В будущем каждый будет всемирно известным на 15 минут»» [2, с. 47]. У цій виставі, яка в деталях підроблює дійсність, кат та жертва поєднані в одній особі (спочатку кат розстрілює невинних людей, а потім убиває себе, трансформуючись у жертву), що приводить жертвону квазіідентичність до граничного нерозрізнення між моєю та чужою смертю; маємо справу з максимально ефективним взаємозамінним обміном на основі загального еквіваленту – смерті. У разі вбивства в режимі он-лайн знищені мають бути всі.

Жертвона «ідентичність» не є такою, у якій я приходжу до себе. Ідентичність із погляду цього філософського завдання – це те, що мене визначає, й тому воно є принципово необмінюваним, невисловленим у формі позитивного остаточного знання, що можна передати без втрати значення. Буття-жертвою ж вимагає переведення відмінностей в інформаційний контекст та їх нейтралізацію у симулякрі жертви. Коло замикається.

Ідентичність, справа власного творення, завжди відбувається у спільному просторі розгортання істини (агора, форум, університет, Майдан). У цьому просторі відмінності приходять до спів-причетності цілого, у ньому збувається світ як справа спільності (В. Бібіхін). Жертвона квазіідентичність симулює простір такої спільноти; більше не йдеться про збування істини, ми живемо в епоху постправди чи ІМНО, яким можна ділитись до нескінченності, так і не знайшовши консенсусу. Тому відмінності насправді не мають жодного значення, жертвона квазіідентичність скасовує всю багатоманітність Єдиного на користь калейдоскопічної мультикультуралістської екзотики. «Объективным (или историческим) фундаментом современной этики является культурализм, поистине туристическое восхищение многообразием нравов, обычаев, верований. В особенности же – неизбежной пестротой воображаемых формаций (религии, сексуальные представления, формы воплощения власти...). Да-да, сущность этической «объективности» зиждется на вульгарной социологии, прямо продолжении колониального изумления перед дикарями, – разумеется, с учетом того, что дикари встречаются и среди нас (наркоманы предместий, общины верующих, секты: весь журналистский декорум угрожающей внутренней инаковости), – которой этика не меняя исследовательского аппарата, противопоставляет свое «признание» и своих социальных тружеников» [1, с. 46–47].

¹ Цю тенденцію добре ілюструють базові архетипи сучасної масової культури – зомбі та вампір.

² Чи не час модернізувати платонівський міф про печеру? Нинішні в'язні печери дивляться саме порно.

На думку Ж.-Л. Нансі, західний світ починається там, де закінчується жертва. Розвінчання логіки гонительства та міфів, що її виправдовували (Р. Жирар), – ось радикальний жест, що створив унікальний світ західної культури. Жест, який здійснили філософія та християнство. Нинішній «присмерк Європи» пов'язаний із ситуацією, де розвінчування гонителів та реабілітація жертв недостатня; жест розвінчання має бути застосований до самих розвінчателів та до показних жертв, однак без повернення до гонительських міфів. Шлях до цього лежить через нову форму висловлювання – свідчення та нову фігуру, «свідка», який бере на себе неможливе завдання: висловитись за тих, хто не міг цього зробити, висловитись про неможливість свідчити. Перервати потік інформаційної глосолалії, зірвати з нарцисичної сповіді квазіжертви нашарування самообожнення та здійснити профанацію жертвовних наративів.

Література:

1. Бадью А. Этика. Очерк о сознании Зла / Ален Бадью. – Санкт-Петербург : Machina, 2006. – 126 с. – (Критическая библиотека).
2. Берарди Ф. Новые герои : Массовые убийцы и самоубийцы / Франко Берарди. – Москва : Кучково Поле, 2016. – 320 с.
3. Слотердаjk П. Критика цинічного розуму / Петер Слотердаjk. – Київ : Тандем, 2002. – 544 с.